

פרק ראשון – אדם מחפש את עצמו

‡ יוני נתניהו – חיים ללא מטרה.

יוני סוקר את החיים ובעצם מבליט את היצר הדטרמיניסטי של החיים: לידה, הולדה ומוות. חלק זה זהה לכל בעלי החיים והצמחים. בשל היות האדם בעל תבונה, יוני מביע ספקנות אם זה "כל האדם" ובעצם הוא לא מגיע לכלל מסקנה, כיצד למצות את החיים באופן משמעותי. יוני רוצה להשאיר אחריו משהו. לא רוצה להגיע לגיל מסוים שיסתכל אחורה ויראה שסתם חי ולא עשה שום דבר כמו רוב בני האדם.

‡ הרב אלימלך בר שאול

מתאר שני טיפוסים עם משמעויות שונות לחיים:

איש החוץ – משמעות חייו זה להיות עם אחרים. מתעניין בכל דבר שהוא חוץ מעצמו. רק למקום אחד אינו שם לב- לעצמו. לנפשו אינו מקדיש זמן או מחשבה. לא מכיר בעצמיותו. השהייה במחיצת עצמו גורמת לו שעמום.

איש הפנים – עיקר תשומת ליבו פנימה, כל כולו עסוק בעצמו, בנשמתו. מחובר לכוחות נפשו ואישיותו. כל זעזוע "פרימיות וקרעים" שהוא חווה בחייו מעמיקים את ההתבוננות בעצמו ובונים עולם פנימי עמוק יותר. מתוך נפשו רואה את העולם כצבעוני ומגוון. יוצא אל מחוץ לעצמו לעיתים רחוקות ולזמן קצר. הרב אלימלך בר שאול מעדיף את איש הפנים כי רק הוא מוכשר לתשובה. תנאי ראשון לתשובה הוא הכרה בפגמיו ולכך איש החוץ כלל אינו מסוגל. איש הפנים ישים לב לפגמיו ואז יוכל לתקנם.

‡ פרנקל ויקטור – האדם מחפש משמעות

מדגיש את חשיבותה של המשמעות בחיים. מתוך ספור חייו כאסיר במחנה ריכוז שמר על שפיות למרות המצב הבלתי נורמאלי – כי הייתה לו סיבה לחיות.

מחקר שהיה מוכן לפרסום נעלם לו, והוא רצה בכל מאודו להעלותו על הכתב ולשמר אותו. על פי עדותו שאיפה זו אפשרה לו לעבור את הקשיים הנוראיים. מצטט את ניטשה: "מי שיש לו איזה למה שלמענו יחיה יוכל לשאת כמעט כל איד". הצבת מטרה לחיים יכולה לסייע להתגברות על קשיים.

(ויקטור פרנקל מתייחס לכך שחיפוש אחר משמעות וערכים בחיים עלול לעורר מתח פנימי ואי חיפוש יכול לשמור על שווי משקל פנימי ושלווה. חיפוש האדם אחר משמעות לחייו אומנם יוצר מתח בטווח הקצר, אך בסופו של דבר זהו תהליך שמביא את האדם לקבוע מטרות לחייו ומביא ליציבות ובריאות נפשית.)

‡ הלל צייטלין – על גבול שני העולמות

מתאר את האדם כדמות שפועלים בה כוחות רוחניים וגשמיים. יש באדם קול פנימי הקורא לאדם לשוב אל ה' הקול נובע מגעגוע וצימאון בלתי פוסקים. אי אפשר להשתיק את הקול הפנימי, הקול הפנימי אינו פוסק מלרדוף את האדם ולהפריע את מנוחתו. האדם מקשיב לקול הפנימי הנקרא מצפון, שם לב שיש באדם מוסר כליות על התנהגות לא ראויה. כוח נפשי פנימי זה (נשמה, יסורי מצפון וכו') דורש מהאדם התנהגות מוסרית, ואינו מניח לאדם להסתפק

בחיים חומרניים חסרי ערכיות ומשמעות. ואמנם האדם פעמים רבות מנסה להכחיש את התחושה הזו – אך היא קיימת.

אנו שמים לב להישגים גשמיים שאינם גורמים לסיפוק. האדם מגלה כל פעם מחדש שאותו דבר שהוא חשב שירווח את צימאון הסתבר כבלתי מספיק. ושוב לאחר שהשיגו שוב אין הדבר גורם לו אושר. זו היתה אשליה והצימאון ממשיך, צימאון אל משהו אחר, געגוע אל מה שלא מכאן, אל משהו ש"אין לו תחילה ותכלה" – שאינו כמו כל הדברים שנבראו ועתידים להתכלות, משהו אין סופי וחסר גבולות.

האדם צריך להקשיב לקול הפנימי שלו ולתת לקול להנחות אותו. אם אדם זוכה בדבר שהוא חפץ בו והוא מלא ערגה להשיגו, המשמעותי בחיי אדם הוא התחום הרוחני. אך כאמור בני אדם בדי"כ אינם מעמיקים כדי לתת משמעות לעולם הרוחני, לנשמתם.

מסקנה – משמעות אפשרית רק אם יש בה התייחסות לעולמו הרוחני של האדם.

✚ הראי"ה קוק זצ"ל

העצבות שאדם חש בה לעיתים קרובות מקורה בנשמה האלוהית השואפת לחופשי, לגאולה לחיים רוחניים עליונים אך הגבלתה בגוף חומרי מעיבה. מי שמודע למצב זה הוא נמצא בראשית תהליך של גאולה. האדם שמוצליח להאזין לנשמתו זוהי תחילת גאולתו.

[העצבות מתבטאת גם במישור הציבורי הכללי. מקור התחושה בניתוק בין "נפש האומה" (היסוד הפנימי הרוחני של העם שישואף לחיי קדושה ומימוש יעדים רוחניים כמו: יושר, עבודת ה' וכו') לבין החיים ב"שטח". לפעמים מוצאים לעצבות ציבורית זו סיבות שטחיות כמו: מצב כלכלי ירוד וכו' אך אנשים שהם "חושבי מחשבות מוצינים" מסוגלים לראות את הסיבה האמיתית לעצבות של העם].

✚ המהר"ל

מושגים:

כח/פועל – "יש לך פוטנציאל (=כח), אבל אתה לא ממש אותו (= מוציא אותו לפועל)!"

עליונים = מלאכים (רק רוח בלי גוף) - שלמים בפועל.

תחתונים = בעלי חיים (רק חומר בלי רוח) - אין עניין של הוצאה אל הפועל.

האדם = מורכב מחומר ורוח משולבים. – שלם בכח. צריך לעמול כדי להוציא את השלמות לפועל.

א. מעלתו המיוחדת של האדם שיש לו נפש אלוהית.

ב. זה הונאה עצמית לחשוב שהנפש האלוהית קיימת כבר בפועל ושהאדם יכול לשבת בלי עמל והיא תפעל ותגן בשבילו – מסקנה: על האדם לעמול בעצמו ולהוציא את מעלתו (נפשו האלוהית) אל הפועל ואל השלמות.

ג. שמו של האדם על תכונתו המיוחדת –

* הוא נברא עפר מהאדמה – (בכך אינו שונה משאר בעלי החיים).

* כמו שבתכונה המיוחדת של האדמה היא להוציא מהכוח (- זרע קטן)

לפועל (- עץ גדול) – זאת גם תכונתו המיוחדת של האדם.

אך האדם לא יצליח להגיע אל השלמות ע"י שיסתלבט. לשם כך על האדם לעמול קשה. ע"י עמל בתורה ומצוות האדם מוציא לפועל את נשמתו, אך גם אז זה רק לרגע, כי הנשמה לא תוכל להגיע לגמרי לשלמות כל עוד האדם חי ומורכב מגוף ונשמה. כמו במשל "בת המלך שנישאה לעירוני".

משל "בת המלך שנישאה לעירוני":

הנשמה היא כמו בת מלך שנישאה לעירוני (אדם פשוט). כל כמה שייתן לה לאכול מעדני מלך היא עדיין תתגעגע למלך ולארמון. כך גם התורה והמצוות טעימים לנשמה בעולם הזה, אך היא עדיין מתגעגעת לה' ולחיי נשמה בלי גוף. האדם יוכל להגיע לשלמות מוחלטת רק אחרי מותו.

האדם עליו אדמות לעולם לא יגיע לשלמות, מכיוון שנפשו הרוחנית תוכל לבטא את עיצמה רק לאחר הפרידה מהגוף. על פי כן האדם שזונה משאר הברואים: מהכוחות העליונים – שפעולתם קבועה ובלתי משתנה. וגם מהברואים התחתונים (מבעלי החיים) – שאין להם כוחות נסתרים שיצריך להוציאם אל הפועל (ניתן ללמוד זאת, למשל, משם הבחמה: בה-מה).

לעומת זאת האדם שזנו הוא על שם- האדמה. כשם שבאדמה טמון פוטנציאל, כך גם באדם טמונים כוחות נסתרים הזקוקים למימוש, ומתוך חיפוש אחר המשמעות יש להוציאם מן הכוח אל הפועל – וזהו האדם. אך צריך לדעת שיהיה צלחה להוציא לפועל את הפוטנציאל הרוחני הטמון באדם – באופן מושלם, בלתי אפשרית בעולם הזה כיון ששורש הנפש הוא בעולמות עליונים. משל בת המלך והעירוני. האדם המחפש משמעות לחייו מעוניין להוציא מן הכוח אל הפועל את כוחותיו, למרות המעגל החוסם שאין אפשרות להגיע לתכלית עליו אדמות. למרות כך, ע"י קיום תורה ומצוות ניתן להתקדם לקראת שלימות ולקראת מימוש הפוטנציאל הרוחני-נפשי.

עסקנו במקורות לחיפוש משמעות בחיים וערכה.

כעת נסקור דעות שונות. מהי משמעות החיים.

הרמב"ם

רואה כתכלית האדם – להגיע להשגה אלוהית בשכל. במאמר יש פירוט רחב כיצד מגיע הרמב"ם למסקנה זו. השכל הוא הדבר המפריד בין שאר הנבראים לאדם וע"כ ביתרון הזה צריך להשיג את המטרה העליונה. ליצירה אנושית – יש תכלית מובנת ונתפסת בעזרת השכל האנושי ואילו ליצירה האלוהית – יש תכלית שלעיתים בלתי ניתן להבינה בשכל האנושי. מטרת בריאת האדם, שכלל הנבראים נוצרו עבורו, היא: "ליציר בנפשו סודות המושכלות ולדעת האמיתות כפי מה שהן עליו" – ההשכלה הרוחנית (בניגוד לתענוגות גשמיים – מהם יש להתרחק). שלימות האדם מתבטאת ב"חכמה" – עניינים רוחניים וב"מעשה" – תיקון העולם והתרחקות מהעניינים הגשמיים שאינו זקוק להם למחייתו.

הרמח"ל – בעל "מסילת ישרים"

תכלית האדם ומשמעות קיומו בעולם הזה הוא קיום מצוות והגעה לדבקות בה' וזה כרוך בניסיונות והתמודדות עם התאוות החומריות המבקשות להסיט את האדם ממטרתו.

מטרת העולם הזה – להשתמש בו כסיוע לעבודת ה' ובסיס עשייה והכנה לקראת העולם הבא. בריאת האדם לא נועדה למצבו בעולם הזה, אלא למצבו בעולם הבא. כלומר, ניתן לסכם ולומר כי ע"פ רמח"ל תכלית האדם היא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכנתו בעולם הבא – להגיע לדבקות בה', ע"י העבודה בעולם הזה.

אך ישנה מטרה גדולה יותר לחיי האדם בעולם הזה והיא: הגדלת כבוד ה' בעולם. ברמה הראשונה – אדם דואג לעצמו ולטובתו ולהבטחת חלקו בעולם הבא ואמנם זה בעל ערך אך הרמה הגבוהה יותר היא שהוא נרתם להעלאת כבוד ה' בעולם.

✚ הרב דסלר

האדם צריך להיאבק באהבת עצמו שהיא טבעית ולהגיע לאהבת הרע (החבר). באדם טבועים שני כוחות. כוח הנתינה – כוח עליון ממידות בורא העולם וכוח הנמילה – שמקורו באהבת האדם את עצמו (אגואיזם). מיצוות "ואהבת לרעך כמוך" – נתינה לזולת יוצרת אהבה, חיבור ותחושה שהם קרובים אלי ממש. "עולם חסד יבנה" – א. בריאת העולם נבעה מרצון הבורא לעשות חסד עם ברואיו. ב. בכל רגע ורגע הקב"ה משפיע שפע טובה וחסדים לברואיו.

כדי להגיע לדבקות בקב"ה יש להתדמות לבורא עושה החסד. בני אדם יוכלו להכיר בחסד ה' רק כאשר גם הם עוצמים יעשו חסד. "כח הנתינה הוא שנותן תיקון ותכלית לבריאה כולה". רק כאשר האדם יוצא ממסגרת עצמו ומתייחס לזולתו זוהי תחילת הגאולה.

✚ הרב קוק

"בכל דרכך דעהו" צריך לבקש את הקב"ה בכל מה שאדם עושה – אין הגבלה שרק בבית המדרש, או בלימוד התורה. את האלוקות צריך לחפש בכל מקום ובכל תחום שבו אדם עוסק. גם עיסוקי חולין לכאורה, ניתן לקדש באמצעות שם שמיים ולהתחבר באמצעותם אל בורא העולם, בתנאי שהאדם יכוון לעשות זאת בשיא השלמות, ומתוך רצון אמיתי להתחבר אל הקב"ה.

כשאדם משתדל בכל מה שהוא עושה – לבצעו בשלמות, זה מצביע על מודעות לנוכחות אלוקית הדרך להתחבר אל הקב"ה היא מתוך התעמקות ודבקות מוחלטת בעשייה המיוחדת לשם ה'. כי הקב"ה נמצא עם האדם דווקא בשעת עיסוקו הנוכחי – (למשל: התנדבות) ולא יחפש את הקב"ה בעיסוק אחר.

✚ הרש"ר הירש

לעומת הנצרות הסבורה כי חטא אדם הראשון טבוע בכל אדם בקביעות ומשפיע על ההווה באופן שאין אפשרות להתעלם ממנו ואי אפשר לתקנו ושיבעקבות החטא איבד האדם את יכולתו להיות טוב. היחודות סוברת כי "אלוקי נשמה שנתת בי טהורה היא". תפקיד האדם לשמור על נשמתו בטהרתה. תפקיד האדם לטהר עצמו מחטא אדם הראשון, אדם יכול וחייב להעלות את עצמו לרמות רוחניות גבוהות ככל שיוכל באמצעות התמודדות עם יצר הרע והחומרנות (על בסיס הניגוד הבסיסי בין האדם לאדמה). כל אדם מסוגל להיות טוב, לשנות את מצבו ולתקן עצמו.